

על שום מה "פסח על שום מה?"

כתוב במגילה "חור כרפס ותכלת" ליצני הדור שואלים: איך הגיע כרפס למגילה? התשובה היא, ששלושים יום קודם החג צריך לעסוק בהלכות החג...

נתחיל במשהו להגדה של פסח שקשור לפרשה הקודמת. יש בהגדה קטעים יותר חשובים ופחות חשובים? כן, המשנה אומרת "כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואלו הן: פסח מצה ומרור. פסח על שום ש...".

לא יצא ידי איזו חובה? הפשט הוא סיפור הדברים. כך סובר הרמב"ם, לא יצא ידי חובת מצוות סיפור יציאת מצרים.

אני רוצה רק שתדעו שיש שתי מצוות שונות לחלוטין על אותו נושא. יש מצווה של זכירת יציאת מצרים - וזו מצווה שנוהגת כל יום (ומחלוקת אם גם כל לילה). בליל הסדר יש מצווה אחרת, של סיפור יציאת מצרים. יש הרבה נפקא מינות בין שתי המצוות: הרמב"ם אומר שזכירת יציאת מצרים יכולה להיות באיזו דרך שאדם רוצה לזכור (יש מחלוקת אם יוצאים ידי חובה בהרהור). אבל סיפור יציאת מצרים חייב להיות בדרך של שאלה ותשובה, מי שלא עושה את זה לא יוצא ידי חובה.

הכל מבוסס על הפסוקים, "כי ישאלך בנך". הכל מבוסס על השאלה.

בנושא הזה, נוסח המשנה שונה מההגדה! במשנה לא כתוב "פסח זה על שום מה?". כתוב "פסח על שום ש...". אבל ההגדה שואלת שאלות, ההגדה הולכת על פי ההנחיות שהתורה כתבה ומנסחת את הדברים בצורה של שאלה, לוקחת את האמירות של המשנה ועושה את זה לשאלה.

הרמב"ם אומר שאפילו שני ת"ח שיושבים לבד בסדר חייבים לשאול ולענות.

מחלוקת גדולה בראשונים אם חייבים לשאול דוקא את השאלות האלו, או שאפשר לומר כל שאלה.

בגמרא אומרים שבסדר הזיזו את השולחן, רבה שאל למה הזיזו את השולחן, ואמרו: הנה, נפטרנו מלשאול מה נשתנה.

הרמב"ם אומר שאפילו אדם שיושב לבד בסדר (!!!) צריך לספר בדרך של שאלה ותשובה.

ר' חיים אומר שיש עוד נ"מ: צריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח. בזכירת יציאת מצרים אין דבר כזה.

במצוות הסיפור, למדנו מהמשנה שאין שיעור למצווה למעלה. כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. אבל, מה שמחדשת המשנה, זה שלמצווה יש שיעור כלפי מטה, יש מינימום הכרחי. אם אתה מדלג על סיפור ארבעת הבנים - נו, יצאת ידי חובה. דילגת על עלינו, יצאת ידי חובה. אבל אם דילגת על שלושת הדברים האלו, שזה עצם ההגדה, החפצא של ההגדה - לא יצאת ידי חובה.

לפי זה יש שמתרצים משנה מאוד ידועה שאנחנו אומרים כל יום: "אלו הם דברים שאין להם שיעור, הפאה והביכורים וסיפור יציאת מצרים". סיפור יציאת מצרים לא כתוב, אבל אין לו שיעור?

לפי דברינו זה מתורץ: המשנה מונה דברים שאין להם שיעור לא למעלה ולא למטה. במצוות פאה אפשר לתת חיטה אחת (מדאורייתא), ראיון אפשר לקיים גם בדקה. אבל לפסח יש שיעור כלפי מטה, לכן המשנה לא מנתה את זה.

שיטת התוס' היא אחרת. הוא אומר ש"לא יצא ידי חובתו" לא מתייחס ליציאת מצרים, אלא למצווה של פסח מצה ומרור! אם לא אמר, לא יצא ידי חובת מצוות קרבן פסח, ידי אכילת מצה!

הוא יכול לקחת מצה שמורה עם כל ההידורים שהיא שמורה עוד מהסבתא שלה, להסב לכל הדעות ולאכול שיעור לחומרא בשנייה אחת - אם לא אמר מצה זו על שום מה הוא לא יצא ידי חובת מצה!

זה דבר מאוד קשה. איפה מצאנו שצריך להסביר מצוות? אני לא אומר בבוקר "תפילין אלו על שום מה?". יש ברכה, בברכה אני אומר. אדם מפריש פאה, בונה מעקה - "מעקה זה על שום מה?". לא, בניית מעקה, אין הסברים.

אין אסתר מגדת את עמה ואת מולדתה. למה? כי מרדכי ציווה עליה.

מותר לקרוא לאור הנר בשבת? לא. למה? שמא יטה. לא נכון! במשנה לא כתוב למה!

הגמרא מביאה ברייתא שאומרת שזה שמא יטה. הגמרא אומרת ששמואל אמר שאם כן הוא יקרא ולא יטה.

קרא לאור הנר, הטה, ואמר "כמה גדולים דברי חכמים שאמרו לא יקרא לאור הנר".

ההבנה הפשוטה היא שהוא התכוון לדברי הברייתא. כמה גדולים דברי חכמים שהייתה להם הבנה כל כך עמוקה בנפש האדם, שאם הוא כל כך עסוק בתוס' הוא בטוח יטה. אומר הגר"א: לא דובים ולא יער. ר' שמואל ראה שיש הבדל בין המשנה - שר' הכניס למשניות - לבין הברייתא. מה שהוא אמר זה כמה גדולים דברי חכמים במשנה, שלא כתבו טעם ללמה לא יקרא לאור הנר! מותר לערב בקטורת דבש? לא. למה? כי התורה אמרה "כי כל שעור וכל דבש". מה אתה שואל שאלות? התורה אמרה. אנחנו עושים מצוות כי ה' ציוונו. אין דבר לעשות מצווה בגלל הטעם שלה, אפילו מצוות שאנחנו יודעים את הטעם. זה טוב לדעת את הטעם. גם בפרה אדומה, שרש"י אומר שאין רשות להרהר אחריה, הוא מביא הסברים! אנחנו לא אוכלים כי האוכל טעים אלא כי אחרת נמות! אם האוכל טעים אני שמח, אם הוא טעים אני אוכל יותר, אני אחכה לו. אותו דבר במצוות. אני עושה מצוות כי הם חיינו. אבל אם המצווה טעימה אנחנו נהנה לקיים אותה, אם היא עוד יותר טעימה אנחנו נעשה אותה יותר, ואם היא ממש טעימה אנחנו כבר נשתוקק לקיים אותה! מתי בפעם האחרונה לא נרדמתי בלילה מרוב ציפייה להניח תפילין מחר בבוקר? שאני מתחיל לדמיין איך אני אוציא את התפילין ואנשק אותם ואניח אותם. (בתענוגות גשמיים זה ככה הולך לנו. כבר כשהיינו קטנים דמיינו איך אנחנו נעלה על הקרוסלה בלונה פארק. אנחנו מדמיינים תענוג של מצווה?). הטעם הוא נפלא והוא גורם למצווה להיות ערבה לנו. אבל, כשאנחנו עושים, למה עושים? ככה, בלי טעם.

לפי התוס' זה מאוד קשה. למה מעניין אותי על שום מה? אשר קידשנו במצוותיו וציוונו! באף מצווה אין את הטעם הזה. ויותר מזה, לפי רבן גמליאל אם לא אמר את הטעם לא יצא ידי חובת המצווה! איך אפשר להבין את זה? בשביל זה באתי היום.

בפרשת השבוע שעבר יש את קרבנות השלמים. אתם מכירים את הקרבנות, מי שלא יודע חומש בטח אומר קרבנות בבוקר... העיקר של שלמים זה שהרוב נאכל לכוהנים. לא כמו עולה שהולך הכל כליל, יש עשרות קילו של בשר. נוסף על זה, יש בתוך השלמים קרבן מיוחד שנקרא קרבן תודה, הוא חלק מהשלמים. אבל הוא מיוחד מאוד מכל קרבנות השלמים בשני תחומים: וזאת תורת זבח השלמים. אם על תודה יקריבנו (היום במקום קרבן תודה אומרים הגומל. ארבעה אנשים שנעשו להם ניסים לא שגרתיים מקריבים תודה), הוא צריך להקריב ארבעים חלות! אחד מכל מין הוא נותן לכהן, נשארות לו 36 חלות. זו סעודת שלמה בשעתו, גם הכבש וגם הלחמים. והנה דבר מפתיע: זמן כל קרבנות השלמים הוא שני ימים ולילה. בקרבן אתה חייב לגמור את הקרבן עד סוף הזמן, כי אם נשאר עברת על איסור דאורייתא של נותר! אתה חייב לגמור את האוכל, לכן נותנים לו שני ימים. אבל פה, לא רק שיש לו המון אוכל אלא שגם מצמצמים לו את הזמן ללילה ויום! זה מאוד מפתיע, mission impossible. מוסיפים לו אוכל כמו לא יודע מה, ומצמצמים לו את הזמן למחצית.

אומר הנצי"ב, שלקרבן תודה יש שני חלקים. הראשון הוא כמו כל הקרבנות, נותן לכהן ועושים את עבודת הקרבן. אבל לקרבן תודה יש חלק נוסף, חלק אינטגרלי של הקרבן, שאם לא עשית אותו לא יצאת ידי חובת הקרבן - לספר על הנס שנעשה לך! בשביל שתספר ברוב עם, התורה נותנת לך בומבה של אוכל ומינימום זמן. כך תצטרך לשכור את אצטדיון טדי, להזמין ברוב עם - כי חייבים לגמור את האוכל ביום אחד. תרצה או לא, אתה מזמין לא רק את האוהבים שלך ואת סבא וסבתא שלהם, אלא גם את אלו שאתה לא מכיר ואלו שאתה שונא. "בוא תעשה לי טובה". ואז אתה אומר דרשה ומספר מה קרה לך. זה חלק אינטגרלי ממעשה המצווה של קרבן התודה! לכך התורה עושה את הדבר הזה, נותנת לך המון אוכל ומקצרת את הזמן - כדי שתהיה חייב לעשות סעודה ברוב עם, ולספר על הנס.

הנה פרק תהלים שלא שמתם לב לפירוש שלו. מה אשיב לה' כל תגמלוהי עלי - הגומל.

אני אחלק את חמשת הפסוקים הבאים לשתי צלעות. צלע אחת מדבר על הקרבן, והצלע השנייה על הדיבורים שעליך חובה לספר.

"כוס ישועות אשא" - קרבן, "ובשם ה' אקרא" - סיפור הדברים.
 "נדרי לה' אשלם" - בבית המקדש, הקרבן, אבל גם "נגדה נא לכל עמו!"
 "לך אזבחה זבחה תודה" - ודאי מדבר על הזבחה, "ובשם ה' אקרא!"
 "בחצרות בית ה'" - מקריבים את הקרבן, "בתוככי ירושלים" - אחרי כן אני שוכר את אחד האולמות הגדולים בירושלים, מביא את כל אוהביו ואת זרש אשתו.
 זה חלק מהקרבן, להגיד דברים. אין את זה בשאר הקרבנות.
 מילא בקרבן חטאת שאסור לאדם להגיד, אבל אפילו בקרבן עולה שאדם לא צריך להסתיר. לכאורה הייתי אומר שיעשה פרסומי ניסא - לא, אף אחד לא צריך לדעת מזה.
 בקרבן תודה זה לא כך. זה היסוד.

מה שאני רוצה לומר זה פשוט מאוד.

הגדה של פסח זה קרבן תודה.

אם נגיד שהגדה של פסח זה משהו שמקביל לקרבן תודה, וכל הסמלים של הפסח הם בעצם תודה לקב"ה - אז מובן למה צריך דיבור.

כמו שבקרבן תודה לא מספיק מעשה הקרבן אלא שצריך לדבר, כמו שראינו בפירוש - כך גם בפסח מצה ומרור, שהם שלושת המרכיבים המרכזיים של הסדר שבהם אני מציין את התודה שלי לה'.
 לא מספיק לעשות את הפעולה של אכילת הפסח, המצה והמרור, אלא אני צריך לספר דוקא פה! בדיוק כמו התודה. לכן כל שלא אמר שלושה דברים אלו לא יצא ידי חובתו - של פסח, כך אומר התוס'.

אני רוצה רק להוכיח לכם שכל עניין הסדר זה עניין של קרבן תודה.

נלמד מהר"ל עם וורט יפה שלי.

המהר"ל חיבר את הספר גבורות ה' על פסח.

איך המהר"ל פותח את גבורות ה'? מה הוא שואל בפתיחה? "מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהילתו".

המהר"ל שואל: חכמים ציוו עלינו להרבות בסיפור גבורות ה'. אבל ריבוננו של עולם? איך אנחנו יכולים בכלל לספר בכבודו של מקום? לדבר על הניסים שה' עשה לנו

הרי דוד המלך אומר "מי ימלא גבורות ה' ישמיע כל תהילתו?!" - אומר המהר"ל, גם מבחינת הכמות וגם מבחינת האיכות, אנחנו לא מסוגלים בכלל להגיד שמץ של שמץ של אפס ממה שצריך!

אתם יודעים כמה ניסים קורים איתנו בשנייה אחת של חיים? אתם יודעים מה זה ראייה? זה נס לא נורמלי!

אדם בכלל רואה הפוך, והמוח מתרגם את זה!

אתם יודעים שאין קולות בעולם? זה סתם בלוף. מה קורה? יש לכל אחד מכם באוזן עור תוף מאוד עדין, וכשאני עושה רעש גלי האוויר נעים וחודרים לכל אחד לאוזן, מכים על עור התוף, ועור התוף משגר למוח אותות איך הוא שמע! באמת אין קול, זה הכל ישראל בלוף. תנודה של גלי קול שנכנסים לאוזן, וכשזה מנגן באוזן אז המוח מתגרים את זה למחיאית כפיים.

כל הברה אנחנו שומעים.

אתם יודעים מה זה ראייה? שמיעה? הליכה זקופה? שרירים? עצבים?

מה אני אומר תודה לה'? אני צריך לומר לו אלף תודות.

(אדם עיוור בוקר אחד קם והוא רואה. נכה מסכן על כיסא גלגלים - כשאני אומר בהתלהבות זוקף כפופים, אני חושב איזה נס זה?)

לא. אני קם בבוקר. אם הייתי שבוע קם בבוקר רתוק למיטה, איך הייתי קופץ ומברך את ה'.

רק שתבינו איך אלפי ניסים מלווים אותנו בכל רגע.

אז על מה אני אודה לה'? מבינת הכמות, זה כמו אדם שחייב לחבר שלו 1,000,000,000,000,000 דולר, ובא ונותן לו עשר אגורות.

"בבקשה, הנה". יותר טוב שתשב בשקט.

עוד פסוק שה' מצטט, זה "לך ה' הדומייה תהילה".

אתם מכירים את הגמרא. היה משהו שאמר ליד ר' יוחנן "הא-ל הגדול הגיבור והנורא האדיר והעוזו..."

אחרי שלוש דקות אמר לו ר' יוחנן "סיימתינהו לכולי שבחיה דמרך?"

אם לא היה כתוב בתורה "גדול גיבור ונורא" - לא היינו אומרים את זה בתפילה.

מה, להגייד שבחים של ה' רק כי משה רבנו אמר את זה. אחרת, לא היינו אומרים אחרת, היינו שותקים! אם כך, מה זה הסיפור הזה לספר ביציאת מצרים? מה זה כל המרבה הרי זה משובח?

אני נתתי לכם כיוון פעם בשיעור ההפוך של הרעיון של המהר"ל.
אומר המהר"ל, יש פה צווי דינים!
מצד הקב"ה אתה צודק, תסתום את הפה. אין לך שום זכות, תודה כל הלילה וכל היום. תגמור את החיים שלך אלף פעמים, ולא תודה לו מספיק.
אבל עליך יש חובה של הכרת הטוב! אנחנו נקראים יהודים כי הדבר הכי בסיסי של יהודי זה להודות לה! זה העניין של יהודי.

יש חובה של הכרת הטוב! נכון שלך הדומייה תהילה, והייתי צריך לשתוק. אבל אני לא יכול לשתוק!
ראינו דבר דומה אצל משה רבנו בהכרת הטוב.
אדם שביקש לעשות לי רע ויצא מזה טוב, אני צריך להכות אותו.
אבל אנחנו רואים בתורה שאם אני נהנית, אני צריך להכיר לו טובה!
משה רבנו מכיר למים. אבל המים לא עשו כלום? שום גל לא בא ואמר "אני אגן על משה".
מה זה השטויות האלו? מה, כואב למים?
המים זה לא העניין. אני צריך להיות בן אדם! זה לא שמגיע למים משהו, אלא שלי יש חובה של הכרת הטוב כלפי המים!

זה דין במשה, לא במים.
"איש מצרי הצילנו" - לא משה, אלא האיש המצרי שמשה הרג ובגלל זה ברח והגיע לפה.
משה הרג את האיש המצרי, ומגיע לו שימות! אבל בזכותו משה ברח, והוא היה שם להציל אותם.
למצרי מגיע שיהרגו אותו, אבל הוא עשה להם טובה - "איש מצרי הצילנו".
משל, אומר המדרש, לאחד שנשכו ערוד. נחש נשך אותו, הוא רץ למים לקרר את הנשיכה ומצא שם ילד שטבע והציל אותו. האמא של הילד אומרת לו תודה, עונה לה האדם: מה את רוצה ממני, לך לערוד שנשכני!
אמר לה: כשתמצאי את הערוד תיקחי נבוט ביד, דבר ראשון תרוצצי את הגולגולת שלו!
אבל לפני שהוא יגסס - תגידי לו שכוויח.
לערוד מגיע שכוויח? מגיע לו שיהרגו אותו. אבל אני צריך לתת לו שכוויח.

אותו עיקרון. אני אומר תודה לה' לא בכלל ה', בגלל שאכפת לו או לא אכפת לו.
שכוויח, שכוויח, זה נעים לי מאוד שאתה מהלל אותי כל הלילה...
ה' לא צריך את זה, הוא מעל זה. אבל זה לא פותר את החובה שלי בהכרת הטוב.
אני רוצה להקריא לכם את הרעיון הזה בקטע שאתם אומרים כל שבת וגם בהגדה של פסח.
כל שבת אתם אומרים "אילו פינו מלא שירה כים ולשוננו רינה כהמון גליו ושפתותינו שבה כמרחבי רקיע... אין אנחנו מספיקים להודות לך".
תארו לעצמכם שהפה שלכם מלא שירה קיים, וידיכם פרושות ככפני שמים.
אין אנחנו מספיקים להודות לך... אחת מאלף אלפי אלפים ורבבי רבבות. מה זה המספר הזה? שבע עשרה אפסים!
(סידור זה לא חסמבה. כתוב אלף אלף! אם כתוב אלף אלפי אלפים ורבבי רבבות, אני לא יודע למה).
אני לא יכול להודות לו אפילו באחת מתוך עשר בחזקת שבע עשרה.
אחרי דקה אנחנו אומרים "על כן איברים שפילגת בנו... קל וחומר שאני לא יכול לעשות שום דבר".
מה? הם יודוך? אתה נורמלי? סתירה מניה וביה!
לפני חצי דקה אמרת שאין אנחנו יכולים ועכשיו אתה אומר שתודה?
זה התירוץ של המהר"ל.

היה מלך שהיה עושה כל חודש אסיפה עם השרים שלו.
פעם אחת נשבר לו מהבורקסים והרוגלך שהיו מגישים בארמון.
הוא רצה קצת להתרענן, אז הוא אמר לשרים שמעכשיו כל אסיפה תהיה אצל שר אחר, מתחילים בראש השרים.
הוא חוזר הביתה, עוד חודש האסיפה של המלך אצלנו וכולם מגיעים.
אוי ואבוי, מה מגישים? לא יודע, בארמון הגישו רוגלך, אנחנו נגיש עוגה יפה. שתי עוגות.
יופי, כולם נהנו.

השר הבא, אחרי חודש מכין יותר. ההוא הגיש שתי עוגות, הוא שם ארבע עוגות
ככה כל חודש, כל שר מוסיף והולך. כל אחד רוצה להראות שהוא יותר מכבד את המלך

אחרי כמה זמן מגיע התור של השר היהודי.
 אומר השר היהודי למלך: בבקשה, תיתן לי תקציב.
 כולם הסתכלו על היהודי. קמצן...
 המלך נורא נפגע. אומר לו המלך: תשמע, כל אחד משתדל רק לכבד אותי יותר ויותר, ואתה בא ככה?
 אומר לו השר היהודי: להפך! אני היחידי שמכבד אותך!
 לפי הכבוד שלך, מי שהיה מארח אותך היה צריך לבנות לך ארמון פלטינה, להגיש צלחות של זהב טהור ומאכלים
 מפוארים, וכל זה לא היה מספיק כדי לכבד אותך!
 ואף אחד מהם לא נתן אחוז של אחוז של אחו מהכבוד שנתן לך.
 מה שאין כן, אם אתה נותן כסף ואומר לי לעשות בזה סעודה - מה שאתה נותן לי זה הכבוד שלך, זה מה שאתה
 רצית!

אילו פינו מלא שירה כים ולשונונו רינה כהמון גליו - מה נעשה?
 אבל יש עלי חובה של הכרת הטוב! אז אני עושה מה שאני יכול.
 זה רחוק מהאמת? כן, זה רחוק מהמציאות. מבחינת הקב"ה היה יותר טוב שאני אסתום את הפה, אבל זה לא פותר
 אותי מהחובה שלי להודות.
 החובה שלי להודות זה לא בגלל "ההוא". אני מודה איך שאני יכול, איברים שפילגת בנו. מה שאני יכול אני עושה.
 זה התירוץ של המהר"ל. מצידנו יש חובה של הכרת הטוב.
 ואם מצידנו יש חובה של הכרת הטוב, ופסח מצה ומרור זה כמו קרבן תודה - לא מספיק רק לעשות את המעשה של
 הקרבן אלא צריך גם לדבר, לכן בשלושת הדברים האלו צריך גם לדבר.

השיחה נערכה לפישטחיות הבנתו של העורך,
 וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.